

Jukka Suoniemi
Kristiina Jokinen
Vesa Närhi

Kolmasluokkalaisen pojan tarkkaavaisuuden ja toiminnanohjauksen tukeminen opettajan ja avustajan yhteistyönä

Artikkelissa kuvataan tukitoimia, joilla kolmasluokkalaisen Jarkon koulunkäyntiä helpotettiin. Jarkon tarkkaavaisuuden ja toiminnanohjauksen ongelmat heijastuivat koko luokkayhteisön toimintaan. Ensimmäisen ja toisen luokan aikana ongelmat olivat lieviä, mutta kolmannen luokan alkamisen ja uuden opettajan myötä Jarkon ongelmat lisääntyivät. Huomion haku, pelleily, kommenttien ja vastausten huutelu ilman puheenvuoroa, rajoja koetteleva käytös, luokassa liikkuminen ja levottomuus voimistuivat nopeasti. Myös ohjeiden kuuntelu, tehtäviin ryhtyminen ja niistä suoriutuminen sekä keskittyminen oli vaikeaa. Levoton luokka, jossa oli useita tukea tarvitsevia oppilaita, ei edistänyt Jarkon koulunkäyntiä. Jarkko ja koko luokka oppivat oikeat työskentelytavat, kun kaikkia luokan oppilaita koskevat säännöt ja ohjeet selkeytettiin, opettaja ja avustaja hioivat yhteistyötään ja työyhteisö ja koti pohtivat asioita yhdessä. Luokkaan tuli työrauha.

Tukitoimien suunnittelua varten selvitettiin Jarkon kehitys- ja kouluhistoriaa. Jarkko oli tullut sijaisperheeseen 3-vuotiaana. Jarkon kehityksestä oli oltu huolissaan jo päiväkodissa, ja esikoulun lopussa Jarkko kävi ongelmiensa takia psykologin tutkimuksissa. Psykologin lausunnossa todettiin, että Jarkon sosioemotionaalinen kehitys ei ollut edennyt ikätasoisesti. Jarkon käytöksessä esiintyi ennalta arvaamatonta aggressiivisuutta, ja hänen oli vaikea uskaltaa mennä uusiin tilanteisiin. Hänellä oli hauras itsetunto, ja hänen oli vaikea olla ryhmän jäsen. Jarkon kognitiiviset taidot olivat hyvät.

Koululaisen rooliin sopeutuminen oli ollut Jarkolle hankalaa, ja ensimmäisen kouluvuoden hänen koulunkäyntiään seurattiin tiiviisti. Ensimmäisen luokan aikana laadituissa psykologin lausunnoissa todettiin edelleen tunne-elämän vaikeuksia. Lisäksi Jarkon ajattelu oli epäloogista ja hyppelehtivää, toimintastrategiat hättäisiä kokeiluja ja impulssikontrolli heikko. Heikkouksia oli myös tarkkaavuuden

ja toiminnanohjauksen taidoissa. Lisäksi todettiin Jarkon hakevan aikuisen avulla rajoja toiminnalleen. Jarkon siirtämistä pienluokalle oli mietitty, mutta muun muassa käytettävissä olevan pienryhmän rakenteen vuoksi päädyttiin siihen, että henkilökohtainen avustaja tukisi parhaiten Jarkon koulunkäyntiä.

Toisen luokan lopussa oma opettaja arvioi Jarkon taitojen kehittyneen huomattavasti sosiaalisissa tilanteissa. Tutun opettajan läsnä ollessa Jarkko oli oppinut odottamaan vuoroaan ja tehtäviin tarvitsemaansa apua muita häiritsemättä. Ryhmätilanteissa Jarkko tarvitsi edelleen ylimääräistä tukea pystyäkseen toimimaan. Aggressiivinen käyttäytyminen oli hävinnyt lähes kokonaan. Oman opettajan ollessa poissa Jarkon levottomuus oli lisääntynyt huomattavasti. Hän oli yrittänyt ottaa luokan hallintaansa, pelleillyt ja yrittänyt herättää huomiota, ja sääntöjen noudattaminen ei ollut onnistunut.

Kolmannella luokalla Jarkko tarvitsi edelleen huomattavaa tukea koulunkäynnin onnistumiseksi ja hänen käyttäytymisensä häiritsi luokan toimintaa paljon. Vaikka Jarkolla ei ollut ADHD-diagnoosia, hänen käyttäytymisessään oli monia tarkkaavuushäiriölle tyypillisiä piirteitä kuten motorista levottomuutta, impulsiivisuutta ja tarkkaamattomuutta. Jarkolle oli myös tyypillistä rajojen kokeilu ja riidat luokkatovereiden kanssa.

KOLMAS LUOKKA ALKAA

Kolmannen luokan Jarkko aloitti uuden opettajan kanssa viidentoista oppilaan yhdysluokassa, jossa oli myös neljäsluokkalaisia. Jarkon oma luokka oli ollut levoton koko kouluajan, mukaan lukien esikoulu. Luokassa oli useita oppilaita, joilla oli ongelmia tarkkaavuudessa tai käytöksessä

sekä oppimisvaikeuksia. Ensimmäiset kouluviikot olivat tutustumista puolin ja toisin niin oppilaille kuin uudelle opettajalle. Luokassa oli englannin, matematiikan ja äidinkielen tunneilla mukana avustaja.

Pian Jarkon käytöksessä havaittiin samoja piirteitä kuin 2. luokalla oman opettajan ollessa poissa. Hän haki runsaasti huomiota, pyrki pelleilemään, huuteli kommentteja ja vastauksia ilman puheenvuoroa. Jarkko yritti ärsyttää rajoja koettelevalla käytöksellään opettajaa ja oli tyytyväinen, mikäli siinä onnistui. Hän tarvitsi paljon apua tehtäviin ryhtymisessä ja jaksosi keskittyä tehtäviin vain lyhyen aikaa. Hän haki opettajan huomiota keksimällä vääriä tapoja ratkaista tehtävät. Myös ohjeiden kuuntelu oli hankalaa. Osaa tehtävistä, erityisesti äidinkielen, hän välillä kieltäytyi tekemästä. Jarkko liikkui luokassa ilman lupaa ja liikehti levottomasti omalla paikalla istuessaan.

Jarkko pilkkasi helposti toisia oppilaita, heidän ulkonäköään tai suoriutumistaan tehtävistä, mutta ei itse kestänyt toisilta oppilailta saamaansa palautetta, vaan suuttui. Jarkko oli epävarma osaamisestaan, mutta samalla kilpaili toisten poikien kanssa. Opettaja havaitsi Jarkon olevan poikkeuksellisen altis uusille vaikutteille. Yleisenä arviona voitiin sanoa, että kolmannen luokan alkamisen ja uuden opettajan luokkaan siirtymisen myötä Jarkon ongelmat olivat voimistuneet verrattuna tilanteeseen 2. luokalla.

TUKITOIMIEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Syksyn tapaamisessa sijaisvanhempien kanssa opettaja ja avustaja saivat tietoa Jarkon taustoista ja tuntemuksista koulunkäyntiä kohtaan. Sijaisvanhemmat kertoivat, että Jarkon oli vaikea kertoa tai paljas-

taa tunteitaan sekä asettua toisen asemaan. Vapaissa tilanteissa käytös oli ”hervotonta” ja ryhmätilanteet olivat vaikeita. Lisäksi Jarkko oli tapaturma-altis. Jarkko piti kuitenkin koulusta ja halusi pohjimmiltaan olla tavallinen poika. Kotona ilmenevät vaikeudet olivat samansuuntaisia kouluvaikeuksien kanssa. Sijaisvanhemmat toivoivat, että Jarkolla olisi mahdollisuus välillä siirtyä toiseen, rauhallisempaan tilaan tekemään tehtäviään. Sovittiin, että myös kotona pohditaan Jarkon kanssa hänen vahvuuksiaan ja niitä asioita, joihin toivottaisiin muutosta.

Koulussa tukitoimien suunnittelu aloitettiin Kummi 2 -julkaisun (Aro & Närhi, 2003) avulla. Sekä opettaja että avustaja täyttivät itsenäisesti Lapsen tarkkaavaisuuden arviointi -lomakkeen. Lisäksi kartoitettiin, mitä tukitoimia oli käytetty ensimmäisellä ja toisella luokalla sekä kolmannen luokan alussa. Tukitoimien kohdentamiseksi laadittiin lista muutostoi-veista. Päädyttiin siihen, että eniten Jarkon koulutyötä ja luokan työrauhaa haittasivat huutelu ja kommentointi ilman puheenvuoroa sekä vaikeudet omalla paikalla pysymisessä, ohjeiden kuuntelemisessä ja tehtäviin keskittymisessä.

Jarkon tilanteesta keskusteltiin useita kertoja koulun opettajien, erityisopettajan ja avustajien kesken viikoittaisissa suunnittelu- ja oppilaspalaverissa sekä vapaamuotoisesti Jarkon aiemman opettajan kanssa. Koska koko luokka oli levoton, tultiin siihen tulokseen, että muutosta ei saada aikaan ilman että koko luokassa parannetaan tuntityöskentelyä ja käytöstä.

Ensimmäisen ja toisen luokan aikana keskustelut Jarkon kanssa olivat olleet toimiva keino. Keskusteluissa pyrittiin perustelemaan Jarkon käytökseltä ja koulutyöltä odotettavia asioita, osoittamaan välittämistä ja inhimillisyyttä sekä pääsemään Jarkon ”pinnan alle”. Lisäksi kes-

kusteluiden lomassa pyrittiin osoittamaan kiinnostusta Jarkon ajatusmaailmaa kohtaan ja lisäämään yhteenkuuluvaisuuden tunnetta opettajan ja Jarkon välillä. Tarkoituksena oli, että Jarkon alkaessa luottaa aikuiseen olisi mahdollista vähitellen korjata koulunkäyntitaitojen puutteita. Näitä keskusteluja päätettiin jatkaa ja toivottiin, että Jarkko oppisi niiden avulla luottamaan uuteen opettajaan ja avustajaan. Lisäksi alkuluokkien ja kolmannen luokan alkusyksyn kokemusten pohjalta päätettiin koko luokkaa koskevat toimintatavat.

Työrauha ja luokkatyöskentely. Keskustelemalla luokan kanssa työrauhasta ja työskentelystä selvitettiin oppilaiden tuntemukset ja toiveet. Oppilaat kirjoittivat, mitkä asiat häiritsevät heidän työskentelyään luokassa ja mitä he itse voisivat tehdä edistääkseen työrauhaa. Jarkko ei halunnut kirjoittaa mitään. Useat oppilaat mainitsivat Jarkon nimeltä ja toivoivat tämän rauhoittuvan. Samalla he kertoivat, että voisivat olla omalla käytöksellään kannustamatta Jarkkoa jatkamaan. Työrauha-asiaassa opettaja korosti isompien, yhdysluokan neljäsluokkalaisten, vastuuta hyvänä esimerkkinä. Opettaja luki nimettömät kirjoitukset. Toisten oppilaiden mielipiteiden kuuleminen havahdutti oppilaat huomaamaan oman vastuunsa työrauhan ylläpidossa, mutta Jarkkoa se lähinnä ärsytti.

Luokan säännöt. Koko luokkaa koskevia sääntöjä yksinkertaistettiin ja sovittiin johdonmukaiset ja tiedossa olevat seuraamukset rikkomuksista. Luokan säännöt käytiin yhdessä läpi ja laitettiin selkeästi esille luokkaan. Erityistä huomiota päätettiin kiinnittää puheenvuoron pyytämiseen, koska luvatta puhuminen oli luokassa useiden oppilaiden ongelma. Viikon välein otettiin käyttöön kaksi ehdotonta sääntöä, jotka laitettiin seinälle näkyviin. Ensimmä-

mäisenä otettiin käyttöön sääntö ”Kynä ja kumi”, joka pyrki ohjaamaan omista tavaroista huolehtimiseen. Oppilaiden piti tunnin alussa tarkistaa, missä heidän tavaransa ovat ja lisäksi kouluun tullessaan ja kotiin lähtiessään kiinnittää erityistä huomiota tavaroidensa panemiseen oikeaan paikkaan. Toisena käyttöön otettu sääntö ”Viittaa ja odota” pyrki ohjaamaan puheenvuoron, avun ja neuvojen pyytämiseen. Sääntöjen sisältö käytiin lyhyesti läpi ja opettaja ilmoitti, että jokaisen oli ehdottomasti noudatettava niitä. Sääntöjen rikkomisesta ei kuitenkaan sovittu mitään seuraamusta. Yleisesti ottaen säännöt ohjasivat luokkaa oikeaan suuntaan, varsinkin ”Kynä ja kumi” -sääntö toimi hyvin, ja tilanne luokassa toisten oppilaiden osalta alkoi rauhoittua. Jarkon käyttäytymiseen sääntöjen selkeyttämisellä ei kuitenkaan ollut juurikaan vaikutusta.

Tunnin tavoitteet ja tehtävien osittaminen. Oppitunneille asetettiin selkeät tavoitteet ja tehtävät jaettiin osavaiheisiin. Ohjeiden antamiseen kiinnitettiin entistään enemmän huomiota. Ohjeista pyrittiin tekemään lyhyempiä ja selkeämpiä. Lisäksi opettaja kertoi luokalle tai oppilaille henkilökohtaisesti, mitkä asiat ja tehtävät oli ehdottomasti saatava tehtyä. Mikäli niitä ei saatu tehtyä, ne tehtiin välitunnilla tai viimeisen tunnin jälkeen. Tämä toimi niin Jarkon kuin muidenkin oppilaiden kohdalla hyvin. Mikäli selkeää ja ehdotonta tavoitetta ei annettu, Jarkon tehtävät jäivät useimmiten kesken.

Työnjako. Avustajan ja opettajan välistä työnjakoa mietittäessä päädyttiin siihen, että avustaja keskittyy muihin tukea tarvitseviin oppilaisiin ja opettaja Jarkon tukemiseen. Avustajan lisääntynyt läsnäolo luokassa vähensi painetta opettajaa kohtaan, ja avustettavien oppilaiden työsken-

tely rauhoittui. Jarkko koki aluksi opettajan lisääntyneen ajan hankalaksi ja yritti kieltäytyä opettajan avusta. Vähitellen opettajan apu ja ilahduttavasti myös englannin opettajan apu alkoivat kelvata. Tähän vaikutti varmasti se, että Jarkko huomasi parhaan kaverinsa edistyvän avustajan avulla tai ainakin selviytyvän tehtävistään paremmin kuin hän itse, ja Jarkko alkoi sen jälkeen itsekin pyytää opettajan tai avustajan apua.

Käytännön järjestelyt. Luokassa tehtiin myös käytännön järjestelyjä, joilla pyrittiin rauhoittamaan Jarkon opiskeluympäristöä. Alkuun Jarkko istui opettajan lähellä. Se tuntui Jarkosta kuitenkin ajoittain ahdistavalta. Myöhemmin Jarkko siirtyi istumaan sivummalle ja kauemmaksi niistä oppilaista, joiden lähellä hän ei viihtynyt. Siirto sivummalle rauhoitti Jarkkoa. Samalla hän pyrki joinakin päivinä eristäytymään muusta luokasta tuntien aikana. Opettaja kuitenkin salli tämän, koska siirtyminen kauemmaksi toisista oppilaista rauhoitti Jarkkoa.

Keskustelut Jarkon kanssa. Jarkon kanssa käytiin keskusteluja ja pyrittiin antamaan kahden kesken paljon myönteistä palautetta. Yhtenä selvänä tarkoituksena näillä keskusteluilla oli myös Jarkon itsetunnon tukeminen. Myönteistä palautetta voitiin antaa vähitellen enemmän, varsinkin tavoitteeksi annettujen tehtävien kohdalla hyvin tehdystä työstä ja onnistumisista. Palaute pyrittiin antamaan heti tunnin aikana tai välittömästi tunnin jälkeen. Osa palautteesta annettiin henkilökohtaisesti ja osa koko luokan kuullen.

Käytännössä tukitoimet käynnistyivät hitaasti. Opettajalta kului pari viikkoa asioita kysytellessä ja suunnitellessa, kunnes päästiin muutostoiveiden kirjaamisesta käytännön toimenpiteisiin. Syysloma ja

opettajan pitkä poissaolo katkaisivat prosessin. Koko luokalle ja erityisesti Jarkolle opettajan poissaolo oli vaikeaa, ja opettajan paluun jälkeen kaikki pitikin aloittaa alusta. Seurasikin kolmen viikon vaikea jakso. Samaan aikaan koulussa tehtiin koko koulun yhteistä projektityötä, mikä oli Jarkolle hyvin hankalaa.

Samanaikaisesti Jarkkoa tukevien toimien kanssa paneuduttiin kolmen muun oppilaan tarkkaavaisuuden, oppimisen ja käyttäytymisen ongelmiin. Edistyminen näiden ongelmien ratkaisussa vapautti tunnelmaa luokassa. Avustajan lisääntynyt läsnäolo auttoi tarkkaavaisuuden ja oppimisen vaikeuksissa. Toistuvat konfliktit välitunneilla vähenivät selvästi, ja luokka pystyi vähitellen keskittymään paremmin tunteihin ilman, että välituntien tapahtumat täyttivät ajatukset. Luokan kokonaistilanteen parantuminen heijastui myönteisesti myös Jarkon koulunkäyntiin.

Konfliktitilanteita oli koulun toimintamallin mukaisesti pyritty selvittämään perinpohjaisesti osallistujien kesken. Joulukuun alkupuolella Jarkon jo pitkään jatkama kiusanteko luokkakaveria kohtaan kärjistyi. Asian selvittäminen oli Jarkolle erittäin vaikeaa. Hän ei aiemmin ollut halunnut ilmaista todellisia tunteitaan, kertoa mitä oli tapahtunut tai kertoa tekojensa syitä. Kiusantekoa selvitettäessä Jarkko piti oppilailta ja opettajalta saamaansa palautetta kuitenkin niin epärealistisena, että lopulta suuttumuksen ja aggressiivisen purkauksen jälkeen kertoi opettajalle kahden kesken omat tuntemuksensa. Hän kertoi toisten oppilaiden aliarvioivan häntä ja pitävän itseään parempina. Jarkko kertoi, että hänestä tuntuu, ettei kelpaa kenellekään ja että kukaan ei välitä. Opettaja tunsikin vaikean tilanteen lopulta kääntyvän hyväksi. Ensimmäistä kertaa Jarkko ilmaisi todellisia tunteitaan, vaikka tavallisesti hän pyrki peittämään ne peläten kasvojensa menet-

tämistä, jopa opettajankin nähden. Huomattuaan, ettei niin käynyt, päästiin askel eteenpäin. Opettajasta tuntui, että Jarkko alkoi luottaa häneen tai ainakin muuttui hieman vastaanottavaisemmaksi.

MUUTOKSIA TUKITOIMISSA

Tukitoimet tuntuivat toimivan koko luokan kohdalla, mutta Jarkon käyttäytymiseen ne eivät mainittavasti vaikuttaneet. Muutamassa viikossa myös muu luokka alkoi lipsua säännöistä ja työrauhaongelmat palasivat. Edellä kuvatuilla toimilla ei siis ollut saatu pysyvää muutosta aikaan. Opettaja oli pyrkinyt koko syksyn ajan toimimaan luokassa rauhallisesti, kärsivällisesti ja ohjaavasti. Ongelmien lisääntyttä opettaja halusi sopivan tilaisuuden tullen harkitus- ti osoittaa voimakasta suuttumusta. Suuttumuksen näyttäminen pysäytti luokan ja pelästytti sen, Jarkkoon se vaikutti samalla tavalla. Opettajan mielestä rauhallisuus, se että suuttumusta ei näytetty, oli ollut viesti, että opettajan sanoja ei tarvitse vielä ottaa vakavasti.

Päädettiin myös siihen, että luokassa otettiin käyttöön selkeät, välittömät seuraamukset luokan sääntöjen rikkomisesta. Oppilaiden nimet laitettiin esille luokan taululle, ja luokassa otettiin käyttöön keltainen ja punainen kortti. Mikäli oppilas toimi epäasiallisesti, hän sai varoituksen, keltaisen kortin, nimensä kohdalle. Jos varoitus ei riittänyt, annettiin punainen kortti ja tarvittaessa lisää punaisia kortteja. Jokaisen tunnin alussa kortit poistettiin ja tunti alkoi puhtaalta pöydältä. Punaisesta kortista seurasi kolmen minuutin rangaistus. Toisesta punaisesta kortista sai kolmen minuutin lisärangaistuksen. Rangaistus suoritettiin välittömästi tunnin jälkeen: välitunnille pääsi kolme minuuttia myöhemmin. Välitön palaute toimi hyvin. Aluksi Jarkko toki kokeili ja saikin ensimmäisellä

tunnilla kaksi punaista korttia. Tämän jälkeen punaista korttia ei tarvinnut käyttää kuin kerran. Useimmiten riitti, että opettaja mainitsi mahdollisuuden saada keltainen kortti. Kaverit ja oma aika välitunneilla toimivat Jarkolle ja koko luokalle hyvänä kannustimena.

Keltaisen ja punaisen kortin käyttöönoton jälkeen tilanne alkoi nopeasti rauhoittua. Koko luokka, Jarkko mukaan lukien, pyrki aiempaa paremmin noudattamaan luokan sääntöjä ja ylläpitämään työrauhaa. Samanaikaisesti opettaja pyrki antamaan selkeämmin palautetta tunnista tai koko päivästä koko luokalle. Oppilaille kerrottiin, mikä oli mennyt päivän aikana hyvin ja mikä ei. Koko syksyn jatkunut tutustuminenkin alkoi kantaa hedelmää. Onnistuneet tunnit ja päivät lisäsivät positiivista palautetta ja antoivat niin opettajalle kuin oppilaillekin voimia jaksaa vaikeinakin päivinä.

Erityisopettajan tunnit olivat Jarkolle hyvä asia. Jarkolla ei ollut oppimisvaikeuksia, mutta näillä tunneilla pyrittiin tukemaan Jarkon oppimista ja keskittymistä. Jarkko otti vähitellen erityisopettajan luotokenkilöksi, jolle hän kertoi henkilökohtaisemmista asioistaan, kuten kotieläimistään ja harrastuksistaan. Tehtävänsä hän teki erityisopettajan tunneilla ahkerasti ja hyvin ja osoitti osaavansa asiat huomattavasti paremmin kuin oman luokan tunneilla.

Kevätlukukauden aikana positiivinen vire jatkui. Jarkko osoitti enemmän kiinnostusta ja halua opiskelua kohtaan. Hankalalta tuntunut englannin opiskelu alkoi sujua ja aiemmin vastenmielisessä äidinkielessä Jarkko osoitti omakohtaista halua kehittää omia taitojaan. Luokka toimi kaiken kaikkiaan paremmin, ja työrauha oli opettajan mielestä tyydyttävä, ajoittain jopa hyvä. Jotkut oppilaista kommentoivat oma-aloitteisesti, että luokassa oli aiempaa

rauhallisempaa ja helpompaa opiskella.

POHDINTA

Jarkon koulunkäynnin ongelmat olivat selvästi jatkumoa jo esikoulussa havaittuihin ongelmiin. Jarkolla ei ollut vaikeuksia oppimisessa, mutta hän käyttäytyi aggressiivisesti ja ennalta arvaamattomasti ja arkaili uusia tilanteita. Hän kieltäytyi joistain tehtävistä ja hänellä oli hauras itsetunto. Hänen oli myös vaikea olla ryhmän jäsen. Nämä asiat piti Jarkon opetuksessa ottaa jatkuvasti huomioon.

Luokan toimintatapojen muutokset lievensivät huomattavasti alkusyksyn hankaluuksia – huomion hakua, pelleilyä, kommenttien ja vastausten huutelua ilman puheenvuoroa, opettajan ärsyttämistä rajoja koettelevalla käytöksellä, avun tarvetta tehtäviin ryhtymisessä, opettajan huomion hakemista keksimällä väriä tapoja ratkaista tehtävät, tehtäviin keskittymistä vain lyhyen aikaa, kieltäytymistä tehtävistä, luokassa liikkumista ilman lupaa. Ohjeiden kuuntelu ja niiden pohjalta toimiminen oli Jarkolle edelleen hankalaa. Jarkko tarvitsi yhä henkilökohtaisesti annettuja ohjeita, mutta hän oli oppinut pyytämään tarvittaessa apua. Sosiaaliset taidot kuten empatiakyky, tilannetaju, vuorottelu, toisen arvostaminen, tunteiden ymmärtäminen ja huomiointi sekä sosiaalisten sääntöjen ymmärtäminen olivat edelleen Jarkon kohdalla heikot, mutta niissäkin havaittiin tasaista edistymistä.

Yhteistyö kodin kanssa, keskinäinen luottamus ja halu toimia Jarkon parhaaksi osoittautuivat hyvin tärkeiksi Jarkon koulutyön tukemisessa. Mitä enemmän opettaja tai koti jaksoivat pitää yhteyttä, sitä paremmin Jarkon koulupäivät sujuivat. Kotoa saatu kannustus, ymmärrys ja taustatiedot antoivat opettajalle voimia ja

auttoivat ymmärtämään Jarkon tilannetta paremmin. Yhteistyön myötä myös kodin ja koulun yhdessä antama positiivinen palaute kannusti Jarkkoa.

Opettaja oli joutunut uuden tilanteen eteen Jarkon luokan kanssa. Opettajan aiempien kokemusten mukaan keskusteleminen, perusteleva ja ohjaava lähestymistapa oli tavallisesti riittänyt työrauhan ja hyvien oppimistulosten saavuttamisessa. Jarkon luokka ei kuitenkaan ollut vielä oppinut opettajan kolmannelta luokalta odottamia työskentelytaitoja.

Tätä ei aluksi osattu ottaa huomioon tukitoimia mietittäessä. Opettaja oli perustellut oppilaille luokan säännöt, mutta se ei ollut riittänyt vakuuttamaan Jarkkoa niiden noudattamisen tärkeydestä. Kun Jarkko jätti noudattamatta sääntöjä, myöskään muu luokka ei kauaa jaksanut niitä noudattaa, ja ilmeisesti selkeiden seuraamusten puuttuessa ne menettivät nopeasti tehonsa. Tehtävien tekemisessä opettaja puolestaan asetti selkeän seuraamuksen: jos tavoite jää saavuttamatta, työ jatkuu välitunnilla tai koulun jälkeen. Tämä osoittautui toimivaksi ratkaisuksi. Tällä luokalla oppilaat tarvitsivatkin tavanomaista tarkemmat ja selkeämmät rajat käyttäytymiselleen ja työskentelylleen, jotta tavoitteisiin päästiin. Erityisesti tästä oli apua Jarkolle, mutta myös muille oppilaille.

Opettajan suuttumuksen ohella vasta selkeät seuraamukset, joista muistutettiin keltaisilla ja punaisilla korteilla, auttoivat Jarkkoa oppimaan opettajan asettamat rajat. Voimakas, mutta hallittu opettajan suuttumus pysäytti oppilaat huomaamaan, että opettaja on tosissaan. Keltaisen ja punaisen kortin konkreettinen, selkeä merkki loi turvallisuuden tunnetta, ohjasi löytämään rajat ja antoi Jarkolle varmuutta etsiä sopivaa, kouluun ja yhteisiin toimiin hyväksyttävää käytöstä. Kynnys aloittaa totutusta poikkeava sanktiojärjestelmä oli

opettajalle suuri ja hämmästyksen sitä suurempi, kun huomattiin, että yksinkertaisella ja lapselliseltakin tuntuneella menettelyllä saavutettiin nopeasti tuloksia. Tulokset kannustivat jatkossakin käyttämään vastaavanlaisia palkkio- ja seuraamusjärjestelmiä.

AJATUKSIA OPETTAJAN JA AVUSTAJAN YHTEISTYÖSTÄ

Opettajan ja avustajan yhteisenä tavoitteena oli, tarkkaavaisuushäiriöisen oppilaan tukemisen ohella, opettajan ja avustajan yhteistyön kehittäminen. Jarkon koulutyön tukemisen rinnalla pyrittiin samalla luomaan ja kehittämään toimintatapoja opettajan ja avustajan kesken.

Opettajan kokemukset toisesta aikuisesta samassa luokassa olivat kymmenen vuoden takaa, ja avustajakin oli hänelle syksyn koulutyön alussa varsin vieras. Molemmat tiedostivat uuden tilanteen ja pyrkivät määrätietoisesti toimimaan yhteistyöhön. Yhteistyön vaikeista kohdista, toiveista ja peloista keskusteltiin avoimesti. Yhteinen tavoite auttoi, välillä yrityksen ja erehdyksen kautta, löytämään molemmille sopivat työtavat.

Avustaja piti yhteistyötä toimivana, ja opettajan vankka ammattitaito antoi avustajalle varmuutta oppilaiden tukemisessa. Alun totuttelun jälkeen yhteistyö tuntui aikuisina ihmisinä ja elämää kokeneina luonteelta. Yhteisiä päämääriä saavutettiin avoimuudella, keskusteluja lisäämällä ja luottamuksella. Kaikki tämä vaikutti edelleen myös luokassa, missä oppilaat vaistosivat opettajan ja avustajan välillä vallitsevan ilmapiirin ja rauhoittuivat vastaanottamaan opetusta paremmin ja rauhallisemmin.

Työnjako, jossa opettaja keskittyi enemmän Jarkon ohjaamiseen ja avustaja

muihin huomiota tarvitseviin oppilaisiin, osoittautui onnistuneeksi. Opettaja koki tärkeäksi oman roolinsa Jarkon ohjauksessa, koska avustajan työn jatkuvuudesta ei ollut varmuutta. Avustajan roolin korostuminen muiden oppilaiden ohjaamisessa puolestaan vähensi opettajan työpainetta. Työnjakoa ei seurattu orjallisesti, vaan tarpeen mukaan myös avustaja osallistui Jarkon tukemiseen ja lisäsi luottamusta ja välittämistä myönteisellä ja kuuntelevalla kanssakäymisellä. Lisäksi avustajan osin jopa äidillinen lähestymistapa toi tasapainoa miesopettajan antaman tuen rinnalle.

Tukitoimia suunniteltaessa sovittiin, että sekä opettaja että avustaja ylläpitävät seurantavihkoa, mihin kerätään havaintoja niin Jarkon kuin luokankin toiminnasta, heikkouksista ja vahvuuksista, ajatuksia käytännön keinojen toimivuudesta ja parannusehdotuksia. Näin ajateltiin saata- van pidemmältä ajalta havainnot muistiin. Käytännössä seurantavihko ei toiminut. Opettajasta tuntui, että aikaa sen kirjoittamiseen oli liian vähän ja että havainnoista ja ajatuksista oli luontevampaa keskustella päivittäin vapaamuotoisemmin. Jälkeenpäin ajatellen seurantavihkon ylläpidon olisi voinut sopia avustajan tehtäväksi, jolloin hänen havaintonsa olisivat tukeneet ja täydentäneet opettajan muistinvaraisia havaintoja.

Opettaja sai avustajan kautta tietoa ja havaintoja oppilaista, ja oppilaista avustajan tarjoama apu tuntui mukavalta. Lisäksi se, että avustaja toimi iltapäivätoiminnan ohjaajana, antoi osaltaan tukea koulutyöhön. Toimiva yhteistyö avustajan kanssa oli opettajalle hyvin tärkeää. Toisen aikuisen tuki, kannustus ja rehelliset mielipiteet auttoivat hankalien tilanteiden ratkaisemisessa. Myös muu työyhteisö pyrki tukemaan opettajaa ja avustajaa – periaatteena oli, että ”oppilaat ovat yhteisiä”.

Pitkällä aikavälillä kärsivällisesti to-

teutetut ja opettajan ja avustajan yhdessä saamien kokemusten pohjalta tarkennetut tukitoimet vaikuttivat myönteisesti Jarkon kehitykseen. Luokan kokonaistilanteen parantuminen ja avustajan keskittyminen muihin tukea tarvitseviin oppilaisiin sekä onnistunut yhteistyö opettajan ja avustajan välillä tukivat Jarkon koulunkäyntiä. Toimiva yhteistyö kodin ja koulun sekä koko työyhteisön kesken vaikutti merkittävästi tukitoimien onnistumiseen.

Kiitokset:

Haluamme kiittää Jarkkoa ja hänen perhettään yhteistyöstä ja luvasta julkaista tämä artikkeli. Tämä artikkeli perustuu Opetushallituksen rahoittaman koulutuksen ”Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen ongelmien tukeminen koululuokassa opettajan ja koulunkäyntiavustajan yhteistyönä” yhteydessä tehtyyn opintosuoritukseen. Opintosuorituksen työstämisen artikkeliksi on osaltaan mahdollistanut Raha-automaattiyhdistyksen Niilo Mäki Säätiölle myöntämä kohdennettu toiminta-avustus.

Kirjoittajatiedot:

Jukka Suoniemi, KM, työskentelee luokanopettajana Korpilahden kunnassa. Kristiina Jokinen, KM, toimii tällä hetkellä hankesuunnittelijana Reilusti rinnakkain -hankkeessa. Kristiina Jokinen, KM, toimii tällä hetkellä hankesuunnittelijana Reilusti rinnakkain -hankkeessa, joka on pohjoissavolainen versio valtakunnallisesta Kelpo-hankkeesta. Kelpo-hanke on Opetusministeriön rahoittama hanke, jonka tavoitteena on maastouttaa uusi Erityisopetuksen strategia osaksi kuntien esi- ja perusopetusta. Vesa Närhi, PsT, toimii tutkijana ja kouluttajana Niilo Mäki Instituutissa.